

E. Právo na obhajobu

I. Judikatura k vybranému okruhu podle hesel

Heslo: K (ústavnímu) právu na obhajobu v trestním řízení

- *ÚS 83/96; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 6/1996, číslo judikátu 87/1996 USn.*

1. Ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod – dále jen „Listina“) spolu s presumpcí nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny) jsou základními podmínkami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), v němž vina obviněného (obžalovaného) má být zjištěna; tyto ústavní záruky se promítají i do procesního předpisu, trestního řádu (§ 33 odst. 1 trestního řádu – dále jen „tr. ř.“), který je ve shodě s Ústavou vybudován na zcela zřetelné zásadě priority volby obhájce (§ 33 odst. 1, § 37 odst. 2 tr. ř.), kterou je obviněný (obžalovaný) oprávněn uplatnit v kterémkoli stadiu neskončeného řízení (§ 37 odst. 2 tr. ř.); je proto vždy věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení (§ 37 tr. ř.) svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije. Za uskutečněnou volbu ovšem obviněný (obžalovaný) nese odpovědnost sám, a již proto není obecný soud oprávněn posuzovat „kvalitu“ obhajoby či „nečinnost“ obhájce, neboť jemu (obhajovanému) nelze upřít právo na volbu procesní taktiky, jíž zamýšlí svůj záměr v řízení před soudem prosadit; opak by totiž znamenal očividný **zásah státní moci do ústavně zaručeného základního práva na obhajobu** a případně též jistou – zřetelně nežádoucí a především ústavně nepřijatelnou – formu státní kontroly nad jeho výkonem. Obdobně platí uvedené i v případech, kdy obviněný (obžalovaný) svého práva na volbu obhájce nevyužije; toliko tehdy, jde-li o řízení, v němž obviněný (obžalovaný) *ex lege* obhájce mít musí, je obecný soud oprávněn (povinen) při neuskutečněné volbě obhájce, obviněnému (obžalovanému) obhájce ustanovit (§ 38 odst. 1 tr. ř.), aniž by však i v takovém případě byl oprávněn na výkon příkázané obhajoby jakkoli dozírat (§ 41 odst. 1, 2, 6 tr. ř.). Z práva svobodné volby obhájce a jisté autonomnosti

jeho postavení v řízení před soudem (jinými orgány veřejné moci) ovšem současně vyplývá obhájcová povinnost nejen podřídit výkon obhajoby podmínkám zákona (§ 41 tr. ř., § 16 zák. č. 85/1996 Sb., o advokacii), ale současně též jeho povinnost dbát při poskytování právní pomoci etických pravidel svého povolání; za splnění povinností daných ustanovením § 41 odst. 1, 2, 6 tr. ř. však obhájce odpovídá nikoli soudu (orgánu veřejné moci), ale obhajovanému, příp. orgánu, jemuž je kárně podroben (§ 32 zák. č. 85/1996 Sb.), a proto poruší-li obhájce při výkonu obhajoby jemu svědčící povinnosti (nebo poskytuje-li právní pomoc *non lege artis* a nejde-li přitom o trestný čin), nelze nápravu zjednat jinak než cestou advokátní komory.

2. Z odpovědnosti obhajovaného za (včasnou) volbu obhájce však nikterak nevyplývá povinnost obecného soudu přizpůsobovat režim řízení a jeho průběh představám a požadavkům obhájce (obžalovaného), byť by obžalobu převzal obhájce v sebekratší době; běh času potřebného k přípravě obhajoby (včetně využití práva na volbu obhájce) je totiž třeba zaměřit od soudu k obhájci a nikoli naopak, takže je věcí (profesní odpovědností) obhájce, převezme-li zastoupení „na poslední chvíli“, jak se se svými zákonnými i a etickými povinnostmi vypořádá; změnou v osobě zvoleného obhájce není proto obecný soud v průběhu řízení co do jeho režimu nikterak vázán. Z takto rozvedených zásad posléze vyplývá, že **nahradit v řízení před soudem (v přípravném řízení) zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným, příp. vedle zvoleného obhájce vnutit obžalovanému (obviněnému) obhájce *ex officio*, je v zásadě ústavně nepřípustné**, a to i tehdy, jestliže (kupř. z hlediska délky vyšetřovací vazby) hrozí nebezpečí z prodlení. Je totiž věcí státu (a soudní moci samotné), aby pro výkon spravedlnosti vytvořil takové podmínky, které by umožňovaly splnit limity, které si sám zákonem stanovil, stejně jako je povinností orgánů soudní moci těchto limitů dbát.

3. K obecnému zájmu na řádném a ústavně souladném výkonu spravedlnosti dlužno přiřadit i právo samotného státu na spravedlivý proces, zejména když v trestním řízení stát sám, v limitech, které si stanovil, je zúčastněnou (procesní) stranou. Ke zmíněným limitům zcela nesporně náleží i povinnost státu, aby spravedlnost (ve spravedlivém procesu) byla vykonána bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny) a v přiměřené lhůtě (čl. 9 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, jímž je Česká republika ve smyslu čl. 10 úst. zák.

č. 1/1993 Sb. vázána). Pro oblast trestního soudnictví ve vazebních věcech je za přiměřenou lhůtu třeba pokládat lhůtu v maximální hranici čtyř let (§ 71 odst. 4 tr. ř.), v níž vazební trestní věc musí být jako taková pravomocně skončena; této zákonné lhůtě, zcela konformní s ústavními kautelami, rozumí Ústavní soud tak, že jde o nepřekročitelný časový limit směřující vůči státu, který v takto určené lhůtě musí být svými orgány k tomu povolanými (čl. 40 odst. 1 Listiny) připraven spravedlnost vykonat nebo obžalovaného (obviněného) z vazby propustit na svobodu. Tato objektivní lhůta – ač směřující především vůči státu jako ochrana obžalovaného (obviněného) – však váže nejen stát samotný, ale – přihlížeje k její podstatě a smyslu – vztahuje se svým způsobem i na postavení obžalovaného (obviněného) v řízení, a to v tom smyslu, že nepokrývá takové překážky (okolnosti), na které stát (jeho orgány činné v trestním řízení) nemá vliv. Jestliže součinnost obžalovaného (obviněného) na procesní aktivitě nelze zásahy státu nikterak vynucovat (§ 33 odst. 1 al. 1 tr. ř.), a to ani tehdy, jestliže účast obžalovaného (obviněného) u provádění důkazů je nepominutelnou procesní podmínkou (§ 202 odst. 3 al. 1 tr. ř.), jeví se Ústavnímu soudu – z ústavního hlediska – přiměřené a spravedlivé (tj. všem zákonným a ústavním podmínkám odpovídající) – při zvýrazněném požadavku na všechny orgány činné v trestním řízení sledovat účel trestního řízení s vynaložením veškerého úsilí a prostředků, které jsou jim ze zákona k dispozici, aby řádný výkon spravedlnosti nebyl ohrožován takovými okolnostmi, na které, přes ono úsilí a prostředky, stát sám jako procesní strana nemá vliv; řečeno jinými slovy, jestliže překážky bránící státu, navzdory realizované snaze vazební trestní věc ve stanovené lhůtě pravomocně skončit, jsou v extrémním rozporu s účelem trestního řízení (§ 1 tr. ř.), svou podstatou a cílem porušují nejen zákon, ale současně též i podmínky spravedlivého procesu (stanoveného postupu), jak tyto vyplývají z ústavního pořádku republiky (čl. 36 odst. 1 Listiny). Sem spadají nejen zřejmé snahy (záměry) obžalovaného (obviněného) vyhnout se obmyslným jednáním důsledkům spojeným s trestním stíháním (sebeпоškození, simulace či agravace ve zdravotním stavu apod.), tedy jednání nesoucí zřetelné snahy procesní obstrukce, ale i takové, které – ačkoli takové znaky postrádají – sledují již mimoprocesní cíle; takovýmto jevům zřetelně vybočujícím na úkor státu jak z ústavně chráněných procesních kautel, tak dokonce i ze samotného rámce právnosti státu (čl. 1 úst. zák. č. 1/1993

Sb.), je však nutno čelit. Na základě těchto úvah dospěl proto Ústavní soud posléze k závěru, že doba stěžovatele strávená ve vazbě a vyznačená ve znělce tohoto nálezu, tj. doba ode dne, kdy stěžovatelem zvolený obhájce s předložením plné moci požádal odvolací soud o odročení již nařízeného veřejného zasedání, do dne, kdy byl bez jakékoli součinnosti zvoleného obhájce odvolacím soudem vynesen tímto nálezem zrušený rozsudek, má charakter překážky, kterou z důvodů již rozvedených nelze včlenit do běhu lhůty dané ustanovením § 71 odst. 4 tr. ř.

- *ÚS 25/98; Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 14/1999, číslo judikátu 58/1999 USn.*

Pokud v případě stěžovatele – policisty, obžalovaného pro tak závažný trestný čin, jakým je zneužití pravomoci veřejného činitele, obecné soudy odmítly provést stěžovatelem navržené důkazy a jeho výslech poté, co byl zproštěn rozhodnutím policejního prezidenta povinnosti mlčenlivosti (a to přesto, že provedené dokazování nasvědčovalo tomu, že stěžovatel při jednání, směřujícím k odhalení trestného činu a zajištění pachatele používal i metody prováděné utajovaným způsobem), nedodržely zásady spravedlivého procesu, zejména pokud jde o plnou realizaci práva obžalovaného na obhajobu.

- *ÚS 304/99; Sbírka nálezu a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 16/1999, číslo judikátu 166/1999 USn.*

Článkem 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je každému v řízení před orgány veřejné (státní) moci ústavně zaručeno právo na právní pomoc, a to od počátku řízení; další ústavní garancí je zaručeno, že pro tuto právní pomoc v oblasti trestního řízení musí být vytvořeny takové (procesní) podmínky, aby mohla být poskytnuta účinně a včas (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Právo obhájce plynoucí z ustanovení § 41 odst. 3 tr. ř. váže obecné soudy v oblasti trestního soudnictví zcela bezvýjimečně, a to bez ohledu na to, v jakém složení soud v té které věci jedná, neboť i soudce rozhodující (v dané věci o vazbě) jako samosoudce jedná a rozhoduje jménem státní moci a již proto je v uvažovaném smyslu soudem.

- *ÚS 369/2000; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 26/2002, číslo judikátu 77/2002 Usn.*

Ústavní soud respektuje své dřívější rozhodnutí (nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 308/97, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení pod č. 63, svazek 11, ročník 1998, II. díl), ve kterém zaujal mj. stanovisko, že obhajoba je dovršena teprve tehdy, je-li dána příležitost k jejímu uplatnění obhájcem, přičemž pokud jde (pro ten který procesní úkon) o zákonem stanovené lhůty, ty – z procesní pozice obviněného – jsou naplněny okamžikem, kdy proběhnou vůči všem procesně oprávněným včetně obviněného samotného. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval také problematikou tzv. blanketního opravného prostředku – pouze s tím rozdílem, že se jednalo o jeho pozdní odůvodnění – a konstatoval, že je věcí toho, kdo opravný blanketní prostředek podal, aby si sám přiměřeným způsobem vytvořil takovou situaci, za níž by v době rozhodování o něm mohlo být soudem přihlédnuto ke všemu, co v následném a tedy opožděném jeho odůvodnění přednesl. Nelze tedy opomíjet tvrzení účastníka řízení – krajského soudu, že soud není povinen vyčkat odůvodnění stížnosti, neboť není nikdy zřejmé, zda takové odůvodnění bude vůbec zpracováno. Tato argumentace však není přijatelná tehdy, jestliže stěžovatel učinil vše, aby měl soud před svým rozhodnutím odůvodnění stížnosti k dispozici (tím, že mu je včas doručil), obzvláště tehdy, jestliže zákonná lhůta k podání stížnosti v době doručení jejího odůvodnění ještě neuplynula, a jak obviněný, tak i jeho obhájce tudíž měli mít možnost vykonat svá nesporná procesní práva podle § 33 a 35 ve spojitosti s § 141–143 trestního řádu.

- *ÚS 188/04; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 36/2005, číslo judikátu 28/2005 USn.*

Skutečná realizace práva na obhajobu ústavně zakotveného v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je jednou z klíčových podmínek spravedlivosti trestního řízení; tomuto právu musí být dán průchod ve všech fázích trestního řízení a bez ohledu na to, zda je uplatňuje osoba prvotrestaná či recidivista (jímž stěžovatel nepochybně jest), a bez ohledu na to, zda svědčí osobě s intelektuálními a dalšími duševními schopnostmi průměrnými či nadprůměrnými, nebo naopak osobě,

u níž jsou tyto schopnosti sníženy. Ba právě při jejich snížení musí být obhajovací práva posílena, neboť jen touto posilou lze dosáhnout toho, že se trestně stíhané osobě schopné jen omezeně chápat smysl trestního řízení dostane srovnatelně spravedlivého procesu v porovnání s osobami, které žádným deficitem duševních schopností netrpí. Je vyloučeno, aby soud eliminoval právo na obhajobu akceptací procesních kroků, k nimž osoba, která je učinila, nemá pro své nedostatečně vyvinuté mentální schopnosti způsobilost, a to dokonce i kdyby její způsobilost k právním úkonům nebyla autoritativním výrokem soudu, tedy orgánu veřejné moci, omezena, či (jako v posuzovaném případě) zcela vyloučena.

Heslo: K výkonu práva na obhajobu

- *ÚS 590/03; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 32/2004, číslo judikátu 12/2004 USu.*

Stěžovateli není třeba vytýkat, že v rámci svého legitimního práva na obhajobu zvolil taktiku vedoucí k vyloučení možnosti doručit mu usnesení o zahájení trestního stíhání prostřednictvím justičních orgánů cizího státu; tato jeho taktika s sebou ovšem nemohla přivodit – jak se stěžovatel mylně domnívá – ten důsledek, že by orgány České republiky činné v trestním řízení musely na stěžovatelovo trestní stíhání rezignovat, byť jsou přesvědčeny, že existují dostatečné důvody pro jejich závěr o podezření z toho, že se stěžovatel dopustil trestné činnosti. **Právo na obhajobu** je významným a neopominutelným principem spravedlivého trestního procesu, není však možno vykládat je tak, že prostřednictvím výkonu tohoto práva by mohlo být legitimní úsilí státu nalézat spravedlnost i ve věcech trestních zcela a fakticky od počátku trestního procesu zmařeno právě tím, že by tento proces nemohl vůbec započít. Za to, že stěžovatel (prozatím) rezignoval na své právo vykonávat svoji obhajobu osobně, není tedy penalizován; právo stěžovatele je zachováno v takové míře, jakou jeho pobyt v cizině reálně dovoluje.

Heslo: K obsahu práva na obhajobu

- *ÚS 472/2000; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 21/2001, číslo judikátu 15/2001 USn.*

Právo obviněného nahlížet do spisu je jednou ze složek jeho práva na obhajobu, zaručovaného čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a právě proto je omezení tohoto práva, i když je zákonem připuštěno, vždy třeba náležitě zdůvodnit. Jinak by totiž omezení uvedeného práva zůstalo bez možnosti je přezkoumat. Za závažné důvody podle § 65 odst. 2 trestního řádu nelze považovat zcela obecný poukaz na možnost maření výsledků vyšetřování, a již vůbec ne na předpoklad ovlivňování svědků za situace, kdy se obviněný nachází ve vazbě, navíc v dané věci ve vazbě koluzní.

Heslo: K právu obviněného klást svědkům otázky

- *ÚS 538/03; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 35/2004, číslo judikátu 142/2004 Usn.*

Pokud bylo odsouzení stěžovatele zčásti založeno výlučně na výpovědi nezletilé svědkyně, vůči které byla obhajoba stěžovatele výrazně omezena bez jakékoliv kompenzace, byl postup orgánů činných v trestním řízení znemožňující kontradiktorní postup v rozporu se základními zásadami trestního řízení, což na ústavněprávní úrovni představuje rozpor s pravidly spravedlivého procesu. Nález Ústavního soudu nemůže být – ani nepřímou – rozhodnutím o vině či nevině stěžovatele. Obžalobu podanou v trestním řízení nelze považovat za pravomocné rozhodnutí a její podání za jiný zásah orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky. Proto ve vztahu ke stížnostnímu požadavku na její zrušení byla ústavní stížnost odmítnuta podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, neboť Ústavní soud není ke zrušení podané obžaloby příslušný.

- *ÚS 297/04; Sbírka náleží a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 41/2006, číslo judikátu 84/2006 USn.*

Pro zachování ústavně zaručeného práva na obhajobu lze výpověď spoluobviněného učiněnou v přípravném řízení přečíst a použít jako podklad pro rozhodnutí o vině proti spoluobviněnému jen tehdy, byla-li tomuto procesnímu úkonu účasten obhájce spoluobviněného, který je touto výpovědí usvědčován, nejedná-li se současně o jinou zákonem připuštěnou výjimku použitelnosti takové výpovědi.

- *6 To 58/2012 (VS v Olomouci); Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek č. 61/2013*

Z ustanovení § 55a, § 55b tr. ř. ani § 41 odst. 6 tr. ř. a rovněž z jiných ustanovení trestního řádu upravujících práva obhajoby neplyne, že by protokol o hlavním líčení bylo nezbytné vyhotovit a obhájci doručit před přednesením závěrečných řečí. Jen z jeho doručení až po vyhlášení rozhodnutí soudem prvního stupně proto nelze vyvozovat závěr o porušení práva obviněného na spravedlivý proces.

- *12 To 76/97 (usnesení VS v Praze); Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 9/1998, číslo judikátu R 50/1998 tr.*

Pokud obviněnému a jeho obhájci není poskytnut dostatek času k prostudování spisu a nemají-li v průběhu tohoto úkonu vždy k dispozici celý spis, jde o takové porušení práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 tr. ř.), které může odůvodňovat postup podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. Při posuzování toho, zda poskytnutá doba k prostudování spisu je přiměřená ve smyslu ustanovení § 166 odst. 1 tr. ř., je třeba vzít v úvahu zejména rozsah spisu, jeho obsahovou náročnost, povahu stíhané trestné činnosti, jakož i osobnost obviněného.

- *25 Cdo 2/2007; Soudní rozhledy, číslo sešitu 3/2010, číslo judikátu SR 3/2010, s. 98*

Zavinění obviněného na zahájení trestního stíhání nelze bez dalšího spatřovat pouze v tom, že využil všechny prostředky ke své obhajobě, mezi které patří též právo nevyprávět.

- 4 Tz 7/2005; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek č. 58/2005 (ASPI ID JUD26623CZ)*

I. Možnost seznámit se s obsahem zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení je součástí práva obviněného na obhajobu. Proto k žádosti obviněného nebo jeho obhájce soud podle okolností případu určí, zda umožní přehrání takového záznamu nebo poskytne jeho kopii.

II. Soud, o jehož protokol jde, je povinen podle § 57 odst. 1 tr. ř. rozhodnout o každé námitce proti protokolu o hlavním líčení nebo veřejném zasedání, a to pouze na základě její důvodnosti. Nemůže tuto povinnost opomenout jen proto, že námitka je nedostatečně konkrétní.

III. Rozhodujícím podkladem pro závěr o tom, co bylo v hlavním líčení kýmkoli řečeno, je zvukový záznam pořízený v hlavním líčení podle § 55b odst. 1 tr. ř. Z písemně vyhotoveného protokolu o hlavním líčení (§ 55b odst. 2 tr. ř.) soud při svém rozhodování vychází za předpokladu, že se nevyskytne žádná pochybnost o jeho správnosti ve smyslu obsahového souladu se zvukovým záznamem.

Heslo: Nutná obhajoba podle ust. § 36 tr. ř.

- ÚS 561/01; *Soudní rozhledy, číslo sešitu 4/2002, číslo judikátu SR 4/2002, s. 25*

Institut nutné obhajoby je jedním z prostředků, jimiž je zajišťováno ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 40 odst. 3 LZPS). Toto právo je dovoditelné i z čl. 37 odst. 2 LZPS, podle něhož má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení, přičemž právní pomoc se vztahuje na všechny fáze řízení a nepochybně zahrnuje i právní pomoc při podávání opravných prostředků. Pokud taková právní pomoc v důsledku postupu obecného soudu prvního stupně [který, ač se jednalo o případ nutné obhajoby podle § 36a odst. 1 písm. c) tr. ř.], obhájce neustanovil] poskytnuta nebyla, musel Ústavní soud tento postup hodnotit jako porušující jak čl. 37 odst. 2 LZPS, tak i čl. 40 odst. 3 LZPS.

- 8 Tdo 713/2011; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 28/2012 (ASPI ID JUD202524CZ)*

Skutečnosti zakládající důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 tr. ř. nejsou konkretizovány přímo zákonem, jako je tomu u jiných důvodů nutné obhajoby (např. podle § 36 odst. 1 nebo odst. 3 tr. ř.), ale posouzení existence tohoto důvodu je svěřeno soudu a v přípravném řízení státnímu zástupci, jejichž úvaha se odvíjí od individuálních okolností ovlivňujících způsobnost obviněného náležitě se hájit. Závěr o existenci důvodu nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 tr. ř. se musí opírat o konkrétní zjištění takových tělesných nebo duševních vad obviněného, které s ohledem na jejich charakter a rozsah mu neumožňují náležitě se hájit, resp. důvodně vzbuzují pochybnosti o tom, zda obviněný je způsobilý sám se hájit. Takové pochybnosti mohou vyvstat např. u obviněného, který je velmi vysokého věku a je trvale umístěn v domově důchodců, neboť vysoký věk, nutnost péče jiné osoby o něj i jistá odlišnost od obvyklého samostatného způsobu vedení života jsou výraznými omezeními, jež vedou k oslabení racionálního úsudku a tím i podstatnému snížení jeho schopnosti uplatnit vlastní obhajovací práva bez pomoci obhájce.

Heslo: Bezplatná obhajoba

- 8 Tdo 1020/2009; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 29/2010 (ASPI ID JUD186355CZ)*

Jestliže bylo obviněnému pravomocným rozhodnutím přiznáno **právo na bezplatnou obhajobu** a byl poučen o tom, aby si zvolil obhájce, popřípadě aby požádal soud o jeho ustanovení (§ 33 odst. 2, 4 a 5 tr. ř.), záleží jen na obviněném, zda a kdy toto své právo uskuteční. Učiní-li tak se značným časovým odstupem (např. zvolí si obhájce až po uplynutí více jak šesti měsíců od přiznání práva na bezplatnou obhajobu) až poté, co orgány činné v trestním řízení prováděly úkony trestního řízení směřující k vydání meritorního rozhodnutí, pak ve smyslu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. nemůže úspěšně namítat, že v řízení neměl obhájce, ač ho podle zákona měl mít.

- 11 Tdo 1041/2009; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 53/2010 (ASPI ID JUD163045CZ)*

Zrušení ustanovení obhájce, kterého soud ustanovil obviněnému na jeho žádost z důvodu, že obviněnému byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu (§ 33 odst. 2, 4 tr. ř.), se vůbec neváže na existenci (zánik) důvodů nutné obhajoby (§ 36 a § 36a tr. ř.), nýbrž výlučně na pominutí důvodů, které vedly k přiznání nároku na **bezplatnou obhajobu** (§ 33 odst. 4 tr. ř.). Pokud v důsledku nesprávného postupu soudu, který s odkazem na ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř. (tj. s ohledem na pominutí důvodů nutné obhajoby) zruší ustanovení takového obhájce obviněného, přestože nebylo zjištěno, že by pominuly důvody uvedené v ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř., pro které mu byl obhájce ustanoven, jde o porušení práva obviněného hájit se prostřednictvím svého obhájce. Jestliže tímto postupem byla obhájci znemožněna účast na takovém jednání soudu, v němž bylo učiněno i rozhodnutí ve věci samé (např. obhájce nebyl ani vyrozuměn o konání veřejného zasedání odvolacího soudu a nebyl mu přítomen), pak je naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř.

Heslo: Zvolený obhájce podle ust. § 37 odst. 2 tr. ř.

- 9 Tz 46/99; *Soudní rozhledy, číslo sešitu 8/1999, číslo judikátu SR 8/1999, s. 265*

Podle § 37 odst. 2 tr. ř. si obviněný může místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen, zvolit obhájce jiného. Tím, že si obviněný zvolí nového obhájce místo obhájce původního, zanikají oprávnění obhájce dřívějšího. Vždy má přednost ten obhájce, který byl zvolen obviněným, před obhájcem zvoleným jinou osobou, přičemž obviněný si také místo ustanoveného obhájce může jiného obhájce zvolit nebo může i ustanovenému obhájci udělit plnou moc. Obviněný si samozřejmě může kdykoliv zvolit jiného obhájce i místo obhájce, kterého si zvolil sám, a taková volba má stejné důsledky. V případě některých důvodů, které brání výkonu obhajoby, např. při delší dobu trvající nemoci obhájce, pozastavení výkonu advokacie podle § 9 zákona o advokacii, vyškrtnutí ze seznamu advokátů podle § 8 téhož

zákona apod. je povinností obhájce podle § 27 cit. zák. ustanovit bez odkladu jiného advokáta po dohodě s ním svým zástupcem. Poruší-li obhájce tuto povinnost, ustanoví zástupce Česká advokátní komora; proti vůli obviněného a jím na základě plné moci zvoleného obhájce však nemůže suplovat práva a povinnosti zvoleného obhájce ustanovený.

- *ÚS 2445/07; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu (ASPI ID JUD-107404CZ)*

Důvod k vyloučení obhájce z obhajování podle § 37a odst. 1 písm. a) **trestního řádu** je dán za podmínky, že v tomto řízení obhájce jako svědek vypovídá, jako znalec podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočnick (§ 35 odst. 3 **trestního řádu**). Nepostačuje úmysl orgánů činných v trestním řízení někdy v budoucnu obhájce jako svědka vyslechnout ani samotné předvolání obhájce jako svědka k výslechu. Soud, který vyloučil obhájce z obhajování podle § 37a odst. 1 písm. a) **trestního řádu**, přičemž v době rozhodnutí soudu bylo již zřejmé, že obhájce jako svědek vypovídat nemůže, neboť se na jeho osobu vztahuje zákaz výslechu pro nezproštění povinnosti mlčenlivosti (§ 99 odst. 2 **trestního řádu**), porušil ústavně zaručená práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Heslo: Ustanovený (společný) obhájce podle ust. § 38 odst. 2 tr. ř.

- *5 To 46/90; Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 1/1991, číslo judikátu R 15/1991/II tr.*

Ustanovení společného obhájce dvěma spoluobviněným, z nichž jeden usvědčuje druhého, který vinu popírá, je porušením ustanovení § 38 odst. 2 tr. ř.

II. Judikatura k vybranému okruhu podle jiných (relevantních) souvislostí v trestním řádu, *in eventum* v trestním zákoníku

Heslo: K právu na obhajobu a spravedlivý proces

Dotčená ustanovení: § 302 a násl. tr. ř.

- ÚS 200/96; *Soudní rozhledy*, číslo sešitu 2/1997, číslo judikátu SR 2/1997, s. 52

1. Řízení podle § 302 a násl. tr. ř. proti osobě, kterou není možno vůbec postavit před soud a která případně nebyla ani vyslechnuta buď proto, že se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině, nebo proto, že se vyhýbá trestnímu řízení je, nepochybně řízením, které do značné míry ústavní principy spravedlivého procesu omezuje. Nutně tedy musí být tato ustanovení aplikována tak, jak to stanoví čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, tj. že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Podle názoru Ústavního soudu tedy rozhodně nemohou být tato ustanovení používána jen z důvodu urychleného vyřízení věci. Důvody pro takové řízení mohou v průběhu trestního stíhání pominout a potom je třeba pokračovat v řízení podle obecných zásad. Povinností soudu je tedy zkoumat v průběhu celého trestního řízení, zda důvody pro konání řízení proti uprchlému trvají.

2. Argumentaci soudu, že musí postupovat podle ustálené a platné judikatury nelze přisvědčit, neboť soudce je podle čl. 95 odst. 1 Ústavy při rozhodování vázán pouze zákonem. Přihlíží-li soud při rozhodování k judikatuře, měl by mít na zřeteli, že její ustálenost a platnost jsou odvislé od vývoje, který je odrazem daných společenských a ústavněprávních podmínek. Navíc aplikace judikatury musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika přijala.

Heslo: K obhájci

Dotčené ustanovení: § 37 odst. 1 tr. ř.

- 4 Tz 41/2009; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek* č. 51/2010

Účinky úkonu obviněného, jímž si zvolil obhájce k výkonu obhajoby v trestním řízení, nastávají vůči příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, u kterého se právě vede trestní řízení, okamžikem, kdy mu obviněný nebo jím zvolený obhájce předložil plnou moc udělenou k výkonu obhajoby v trestním řízení. Přitom nezáleží na okolnosti, kdy byla mezi obviněným a jeho obhájcem uzavřena smlouva o poskytování právních služeb, ani kdy orgán činný v trestním řízení založil písemné vyhotovení plné moci do trestního spisu.

Heslo: K závažnému porušení práva na obhajobu

Dotčená ustanovení: § 36, § 37 odst. 2 tr. ř.

- 3 Tdo 58/2007, NS

Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. je naplněn též v případech, je-li obviněný v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání zastupován obhájcem, který mu byl z důvodů nutné obhajoby podle § 36 tr. ř. sice původně ustanoven, pokud obviněný měl v době jejich konání již obhájce jiného, kterého si sám zvolil za podmínky § 37 odst. 2 tr. ř. Jestliže zvolený obhájce nebyl o konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání vůbec vyrozuměn, ačkoliv soudu bylo známo, že obhajobu obviněného převzal, a zároveň jej bylo možno vyrozumět v zákonem stanovené lhůtě, jde o **závažné porušení práva na obhajobu**, se kterým lze spojovat tytéž účinky, jako by obviněný v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání obhájce *de facto* neměl.

III. Judikatura k vybranému okruhu podle relevantních souvislostí s jinými právními předpisy

Dotčený jiný právní předpis: zákon č. 82/1998 Sb.

Související heslo: zavinění zahájení trestního stíhání; náhrada škody při zastavení trestního stíhání

- II. ÚS 1856/07; *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 48/2008, číslo judikátu 57/2008 USn.*

Zavinění stěžovatele na zahájení vlastního trestního stíhání nelze spatřovat v tom, že v pozici podezřelého a posléze obviněného využil všechny možné prostředky ke své obhajobě, mezi které zejména patří právo nevypovídat, jakož i právo nevypovídat pravdivě. Pokud soud zamítl nárok stěžovatele s odkazem na zavinění si trestního stíhání vlastním jednáním, aniž by však toto jednání vykazovalo jakoukoliv způsobilost ovlivnit postup orgánů činných v trestním řízení, které vyústilo v zahájení trestního stíhání stěžovatele, porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle kterého má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

Dotčený jiný právní předpis: zákon č. 119/1990 Sb.

Související heslo: Důsledné uplatňování práva na obhajobu v trestním řízení

- *IV. ÚS 57/94; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, číslo sešitu 2/1993–94, číslo judikátu 62/1993 USn.*

1. Ústavní soud není oprávněn zasahovat do činnosti obecných soudů, a tedy ani do činnosti a rozhodování Nejvyššího soudu České republiky, který je ve smyslu čl. 92 Ústavy České republiky vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci obecných soudů, to však jen potud, pokud jejich postupem a rozhodnutími nejsou porušeny ústavní principy a zásady spravedlivého procesu, zejména pak ty, které vyplývají z hlavy páté Listiny základních práv a svobod.

2. Nejvyšší soud vydal napadený rozsudek ve veřejném zasedání, k němuž byl stěžovatel sice řádně předvolán, nezúčastnil se jej však a svou neúčast omluvil nepříznivým zdravotním stavem, který doložil lékařským potvrzením. Po projednání věci za účasti stěžovateli soudem ustanoveného obhájce Nejvyšší soud rozhodl na podkladě skutkového stavu zjištěného v původním řízení. Tomuto postupu Nejvyššího soudu (který dodržel všechna ustanovení trestního řádu, týkající se projednávání stížnosti pro porušení zákona) by nebylo možno ničeho vytknout,

kdyby předmětem jeho rozhodování nebyla stížnost pro porušení zákona podaná bývalým generálním prokurátorem České republiky s odvoláním na ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, když generální prokurátor učinil závěr, že k porušení zákona došlo z důvodů uvedených v § 1 zák. č. 119/1990 Sb. tím, že soudy se v původním řízení důsledně nezabývaly obhajobou obžalovaného, kterou podrobně neprošetřily a nezhodnotily a z důkazů, které ve věci provedly, odvodily jednostranné závěry, aniž dbaly zásady *in dubio pro reo*. Stížnost pro porušení zákona směřovala proti rozhodnutí vydanému v řízení, jež sám Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí charakterizoval jako politický monstrproces, v němž byla akcentována hlediska, která jsou cizí nestrannému a nezávislému soudnictví v demokratickém právním státě. Právě s ohledem na charakter původního procesu, kdy nelze vyloučit, že dokazování bylo prováděno účelově a doznání vynuceno, délkou trvání vazby, nepříznivý zdravotní, zejména psychický stav stěžovatele, doložený lékařskými zprávami už v původním řízení, mělo být zvýšeně dbáno práva na obhajobu, a to nikoliv jen zástupně prostřednictvím soudem ustanoveného obhájce, ale samotným stěžovatelem, jemuž měl Nejvyšší soud dát reálnou možnost znovu se k důkazům provedeným v původním řízení vyjádřit a vytvořit tak skutečné předpoklady k uplatnění jeho práva na obhajobu. Když tak Nejvyšší soud neučinil, nerespektoval právo stěžovatele na spravedlivý proces.

Dotčený jiný právní předpis: zákon č. 82/1998 Sb.

Související heslo: odpovědnost státu za škodu

- 25 Cdo 4768/2007; *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, číslo sešitu 99/2010 (ASPI ID JUD191600CZ)*

Manželka obviněného, která mu namísto něj zvolí obhájce pro trestní řízení a zaplatí náklady nutné obhajoby, je aktivně věcně legitimována ve sporu proti státu o náhradu škody způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které skončilo jeho zastavením nebo zproštěním obžaloby.